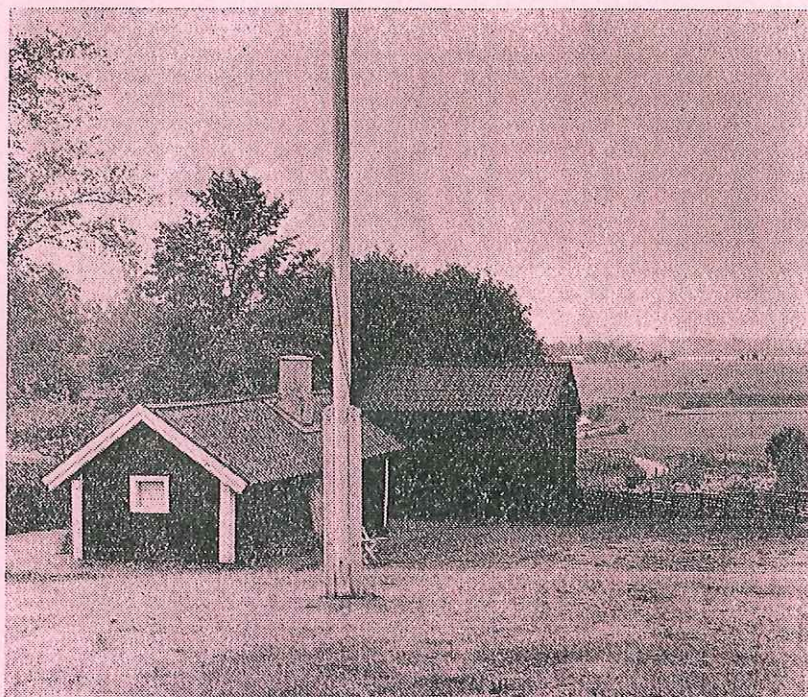

Skriftserie utgiven genom Ekeby Hembygds- och Fornminnesförening

Ur Ekeby sockens hävder

EN GAMMAL GÅRDS ÖDEN
GENOM TIDERNA —

VAD GAMLA PAPPER BERÄTTA OM
FJÄTTMUNNA.

UTGIVEN GENOM
EKEBY HEMBYGDS- OCH
FORNMINNESFÖRENING

KISA 1969
AB Kisa-Tryckeriet 23709

Släktgården Fjättmunna Norrgård är belägen i Ekeby socken, Östergötlands län, ca 2 km sv om Ekeby kyrka på västra sidan av Lillån och omedelbart intill dennas utlopp i Svartån. Lillån, som numera även kallas Fjättmunna-ån, hette tidigare Fjaeta eller ån som rinner fram genom låga, vidsträckta strandängar och "mader". Gården har sålunda fått sitt namn efter den plats, där Fjaeta "mundar" i Svartån eller Laetha, som denna å tidigare kallades.

Den nuvarande mangårdsbyggnaden, omfattande 11 rum och kök, uppfördes 1878. Den har genomgått omfattande reparationer och moderniseringar under åren 1909, 1940, 1943 och 1948.

Från mitten av 1700-talet finnes även ett väl bevarat bostadshus med 4 rum, kök, vindar och loft.

Ladugården uppfördes 1879 och har genomgått reparationer och modernisering under åren 1939—1942.

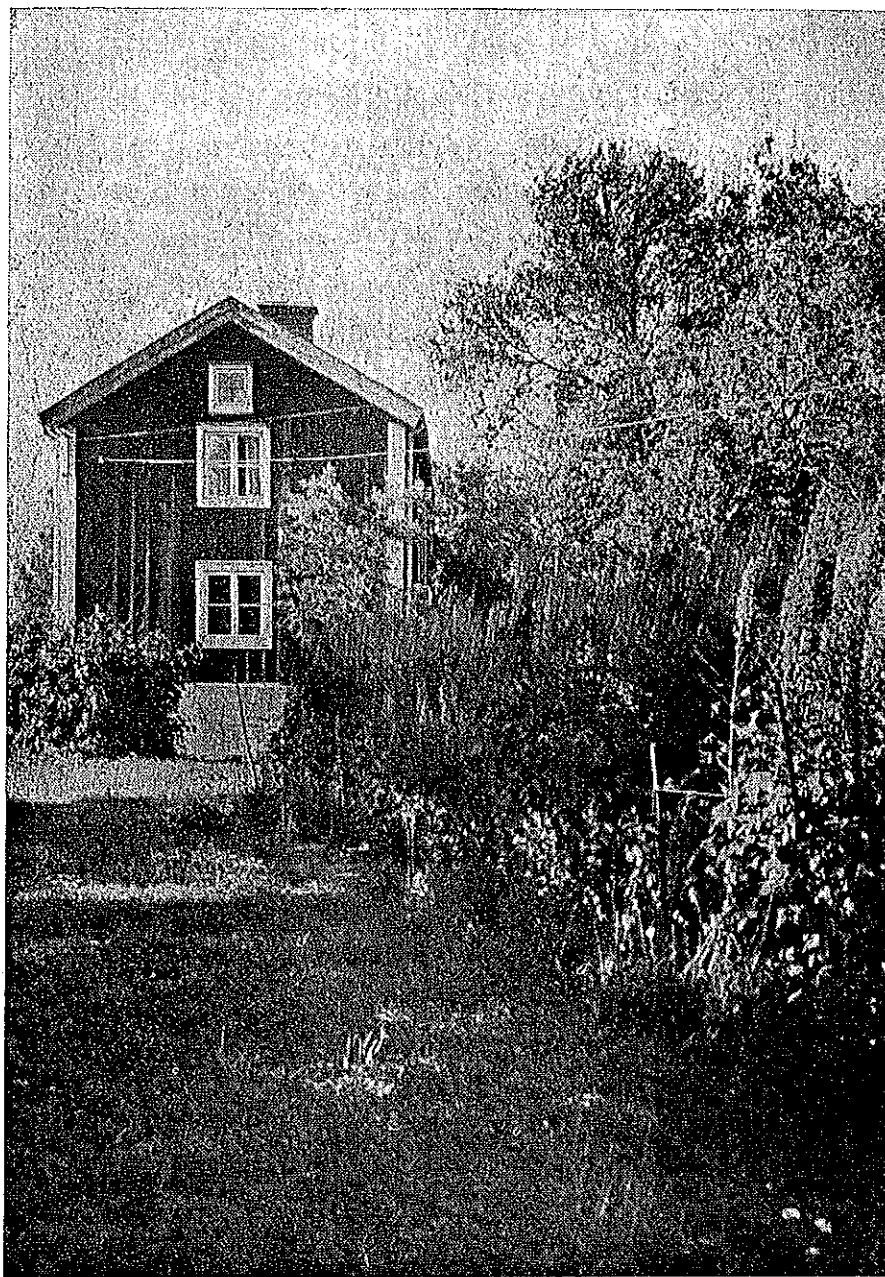
Gården har en sammanlagd areal av omkring 325 tunnland, varav ca 100 äro öppen jord och resten skog och hagmark.

Vid gården finnes ett arkiv med över ett hundratal gamla handlingar, omfattande arvskiften, bouppteckningar, lagfartshandlingar, testamenten, arbetskontrakt etc. De äldsta originalhandlingarna äro från 1630 och 1670. Arkivet har dessutom kompletterats med fotostatkopior av bl. a. pergamentsbrev från tiden 1376—1462 samt äldre kartor.

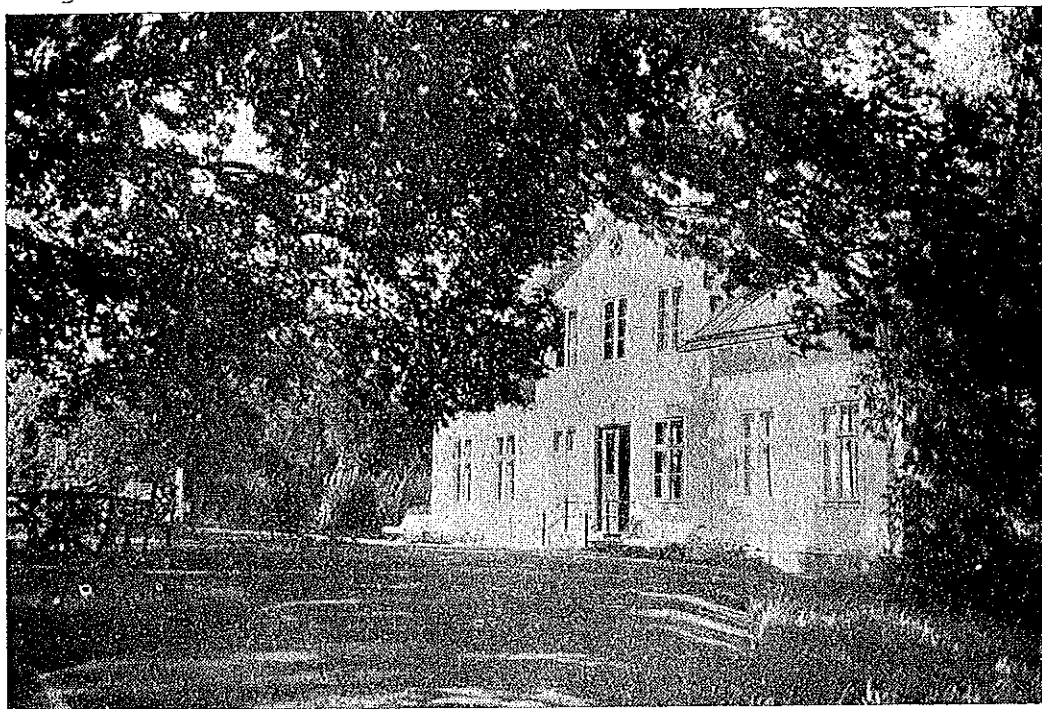
Författaren höll midsommaraftonen 1946 ett föredrag vid Ekeby Hembygdsförenings årsfest vid Boden. Efterföljande sidor äro i stort sett ett referat av vad som då berättades om arkivet och gårdens historia.

Fjättmunna den 8 augusti 1948.

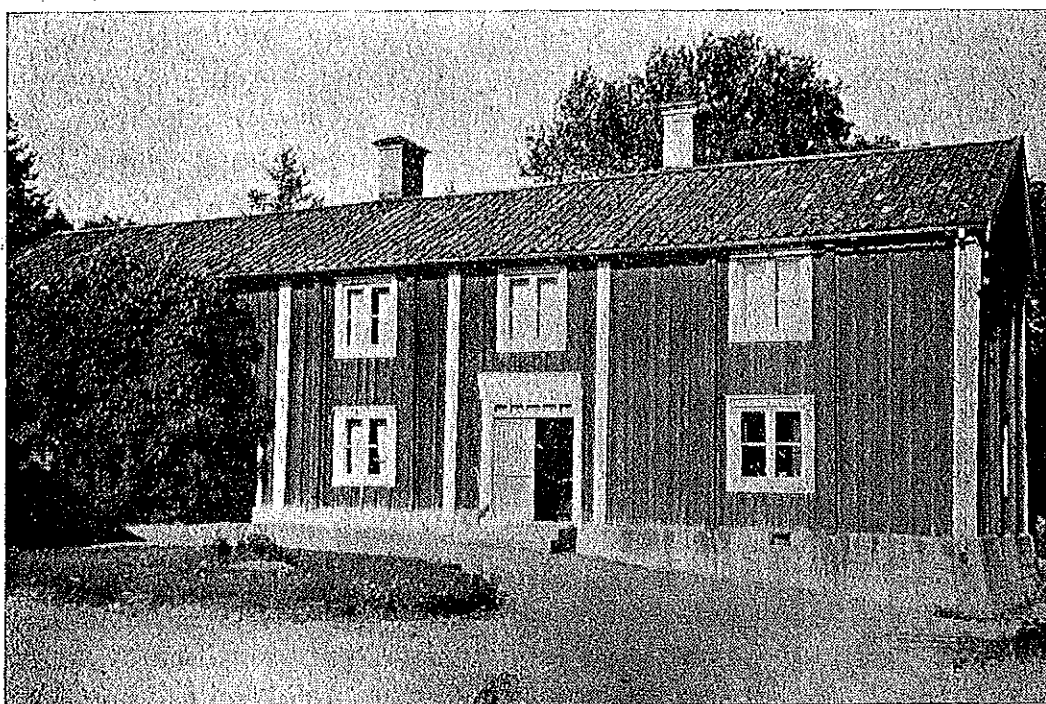
Sven G. Petersson.

Gaveln av Fjättnunna Norrgårds gamla mangårdsbyggnad.

Fjättmunna Norrgårds nuvarande mangårdsbyggnad ligger på samma plats där den gamla Mellangården eller Vadstena klostergård tidigare legat.

Norrgårdens eller Skänninge klostergårds gamla mangårdsbyggnad är uppförd i mitten av 1700-talet.

En gårds öden och de som levat och bott på gården äro så intimt förbundna med traktens egen historia och dess öden, att det i verkligheten inte går att få en levande bild utan att skildra dem samtidigt. Det är därför inte heller möjligt att berätta Fjättmunnas historia utan att också inledningsvis beröra hela vår hemtrakts historia.

Det är nog många av oss, som när vi gå omkring i vår hembygd, då och då tänker "hur såg det ut här för 100 år sedan" och "vem bodde här då och hur levde de då". Ja, det är just sådana tankar som ofta är orsaken till att man så smått börjar försöka få svar, man finner ett spår här och ett där, ett papper, en bok som lämnar några intressanta uppgifter, och så har man en vacker dag ett puzzle av namn, årtal och i lyckligaste fall också ett gammalt arkiv att gräva i. Så kan man börja plocka ihop bitarna och försöka få en sammanhängande bild.

Något i den vägen hände mig. Jag hittade ett gammalt trasigt konvolut med papper på övre hyllan i ett skåp någon gång omkring 1910—11 och lyckades rädda det från förgängelsen. Det visade sig att där fanns synnerligen intressanta handlingar i original från 1630 och fram till slutet av 1800-talet. Jag har under årens lopp genomgått och ordnat papperen och kompletterat dem såväl bakåt med fotografier av pergamentsbrev, som finnas i Riksarkivet i Stockholm, som framåt med yngre handlingar. Alltsom allt så finns det nu i Fjättmunna gårdsarkiv något över 100 handlingar, av vilka storskifteshandlingen från 1857 håller bara den inte mindre än 400 sidor.

Ja, hur såg här ut i Ekeby i den gamla tiden? Det är inte bara i papper och handlingar man kan avläsa vår trakts historia. Det finns även andra hjälpmedel, som ligga öppna för våra ögon i naturen. Det är de geologiska och arkeologiska hjälpmedlen.

Låt oss därför förflytta oss bakåt i tiden. Om inte så långt tillbaka som när bergartsmassorna ännu voro glödande så åtminstone till den tid, då jordskorpan börjat hårdna och vattenångan börjat kondenseras och bilda vattensamlingar på vår jord — det är alltså omkring 1000 eller 1500 millioner år tillbaka! Solen sken, då som nu, älvar och strömmar drogo fram i för oss nu okända bäddar till okända sjöar och hav. Ur vul-

kankratrar och sprickor i berggrunden vällde lavan fram tillsammans med vulkanisk aska och lade sig som ett täcke över underliggande lager. Årtusenden efter årtusenden förgingo. Vad som tidigare varit lös jord, mjuk lava och aska blev fastare och slutligen stenhårt. Dessa vårt lands äldsta bergarter bilda gnejserna och leptiterna. Inom vissa områden som t. ex. i S. Östergötland fortsatte de vulkaniska eruptionerna, kolossala lavamassor trängde in och upplöste den redan hårdnade berggrunden. Det blev så småningom vad vi nu kallar graniter.

Millioner efter millioner år förgingo. Varma och kalla epoker avlöste varandra. Hav sköljde över våra trakter, avsatte slam och lera som åter fördes bort av naturkrafterna. Vi ha kommit fram till geologisk nutid, d. v. s. en tid, som ligger 500.000 år tillbaka. Det är en stor klimatförsämring som ånyo tränger fram, den eviga isen börjar så småningom lägga sig över våra trakter och fortsätter långt ned mot Centraleuropa. Den ligger kvar 100.000 till 200.000 år — det är Grönlands- och polarklimat med varmaste månaden kanske -10° och kallaste sannolikt -40° kanske ned till -70° . Våldsamma stormar härja — yrsnö. Det ligger ett istäcke över våra trakter som är flera tusen meter tjockt och som med sin oerhörda tyngd trycker ned berggrunden åtminstone 100 meter under den nuvarande nivån. För omkring 20.000 år sedan börjar det emellertid åter att bli varmare klimat, isen börjar smälta undan och för 15—17.000 år sedan står isranden i södra Skåne. Istäcket drar sig tillbaka för varje år, sakta till att börja med men sedan allt fortare, kanske ett par hundra meter om året, och efter 3.000 år sedan Skåne blivit isfritt står isranden i våra trakter. Vi äro alltså nu framme vid omkring 10.000 år före Kristi födelse. Isen drar sig så småningom allt längre tillbaka. Efter ytterligare 1.500 år så står den där Stockholm nu ligger, och nu sker smältningen hastigt. På mindre än 25 år har isen smält undan från det område som nu täckes av Stockholms områden.

De oerhörda mängderna smältvatten samlas söder om isranden till ett stort inlandshav, som vi nu kalla Baltiska issjön, där det småländska höglandet sticker upp som en kal och avskrapad klippa ur ishavet, där isberg och isflak styra mot söder och avlasta stenblock och grus, som de föra med sig. Vi räkna med att detta hav i våra trakter stigit upp till omkring 145 à 150 meter över nuvarande havsnivån. Ekebyslätten, som ligger på omkring

110 meters höjd, låg alltså under ishavet, men om vi reser vägen mellan Boxholms säteri och Höghult, så kunna vi finna det gamla havets strandkant; man ser här tydligt klapperstenar och den ursköljda strandlinjen. Vi kalla detta för moräna gränsen. De platser här i socknen, som ligga över 145 meters höjden, voro alltså öar och skär under den tid Baltiska issjön låg över våra trakter.

Det är under isens tillbakagång, som vi fått våra stora grusavlagringar, t. ex. den kraftiga grusås, som sträcker sig fram över Linnefors till Öringe. Det är också efter denna ås som Öringe fått sitt namn. Ör är ju på gammalsvenska detsamma som sand och grus. Jfr. t. ex. Örebro.

Som jag förut sade, tryckte istäcket ned berggrunden. När isen smälte undan, började landet åter höja sig. Trots sin hårdhet är nämligen berggrunden plastisk. För närvarande är landhöjningen här i dessa trakter endast 20—30 centimeter per 100 år, men omedelbart efter det isen lämnat området, var höjningen mycket hastig, uppskattningsvis 10—15 meter per århundrade.

Det skulle måhända föra för långt från ämnet att följa de intressanta och dramatiska geologiska händelser, som timade under följande årtusenden. Vi ha ett Yoldiahavets och Ancylus-sjöns böljor slå mot Östgötaslättens södra gränser och äro nu framme omkring 7.500 år f. Kr. födelse. Tundravegetationen följer isen i spåren och efter denna har så småningom tall- och björkskogar kommit in. Från söder invandra nu också, allteftersom isen försvinner mot norr och klimatet blir bättre, även en del ädlare lövträd såsom lind, alm, ask, al och hassel. Särskilt den senare utbreder sig mycket och bildar sammanhängande hassellundar. Granen lyser alltjämt med sin frånvaro.

Som nästa hållpunkt för en överblick väljer vi omkring 4.000 år f. Kr. Vegetationen företer nu en märklig förändring. Eken har gjort sitt intåg i våra trakter och går vid denna tid redan långt upp i Svealand. Ekskogarna äro nu mycket vanliga med inslag av lind, alm och ask. Ännu ha vi dock inte sett spår av granen. Dessa förändringar i vegetationen vittna om en märklig klimatförbättring i jämförelse med vår tid. Man har beräknat, att medeltemperaturen då var omkring 2° högre än nu.

Vid denna tid har invandringen till Östergötland börjat. Vi ha funnit flera spår härav, speciellt på Vikbolandet. När har den förste stenåldersmannen paddlat uppför den breda Svart-

ån och slagit läger i våra trakter, som då måste t. o. m. ha tett sig ännu mera leende och inbjudande än nu? Ja, än så länge kunna vi bara svara, att den förste Ekebybo som vi känna till fått sin viloplats vid Öringe. Graven, som ligger på gamla Molander-gårdens ägor, strax intill stora vägen, påträffades våren 1907 och är en typisk grav från stenålderns hällkisttid från omkring 2.000 år f. Kr. Vi ha alltså klara bevis på att det är minst 4.000 år som folk har levat och verkat här i Ekeby — sannolikt har det varit mera. Detta gravfynd väckte på sin tid stor uppståndelse i vår bygd. Riksantikvarien Oscar Montelius kom själv ned från Stockholm och gjorde undersökningar av graven. I denna fanns knappast några tydliga lämningar kvar av benen. Några föremål, som nedlagts vid den dödes eller de dödas sida, påträffades däremot, nämligen två dolkar med fästen, två spjutspetsar och en flisa, alla av flinta. Vi ha också andra fynd från ungefär samma tidsålder, bl. a. en stridsyx, som hittades 1932 vid Svartåvallen i Boxholm, och som nu förvaras i hembygdsstugan i Boden. Dessutom ha flera stenyxor hittats här och där i socknen, alla vittnande om att Ekeby kan se tillbaka på gammal bygd och bebyggelse.

Mig veterligt finnas i Ekeby icke några fynd från bronsåldern, såsom gravar eller hällristningar. Här måste kanske inskjutas, att vid slutet av bronsåldern d. v. s. omkring 500 år f. Kr är det åter slut på värmetiden och en påtaglig klimatförsämring inträder. Följderna märkas snart på vår skogsflora. Granen, som under bronsåldern invandrat till norra Sverige från öster, tränger mot söder och bildar med tallen stora barrskogsbestånd, som tränga bort ek- och lövskogsbestånden.

Det är först när vi komma fram till järnåldern som vi åter finna spår av bebyggelse i form av gravfält, bautastenar och även ortnamn, speciellt då från den yngre järnåldern d. v. s. från omkring 400—1050 efter Kr. Gamla bygdegravfält finns det spår av i Götvik, Hagby och Fjättnunna, såväl av den runda, stensatta typen som den fyrkantiga liknande vanlig byggnadsgrund. I de gravar som undersökts i Fjättnunna har endast förkolnade rester av ek hittats — men inga spår av ben, vapen eller andra redskap.

Från tiden mellan år 400 och 600 härstamma sannolikt de egendomliga stenrevlar, som förekomma här och där bl. a. i Ljungby och Bleckenstad. Man är osäker på för vilket ändamål

de byggts; den senaste uppfattningen är nog att de varit försvarsverk mot kringstrykande fiender och rovdjur eller i en del fall utgjort ett slags hägn kring nyröjda fäbodrar.

Från vikingatiden, d. v. s. 800—1050, ha vi många minnesmärken i vår bygd i form av runstenar, bl. a. de fyra som nu stå på Ekeby kyrkogård. Tyvärr känna vi icke till var dessa runstenar ursprungligen stått, en har förmodligen stått vid en gammal bro, kanske vid Ryckelsby, Götvik eller Fjättmunna. Vid en huvudväg måste det emellertid ha varit. Den talar nämligen om att "Svena gjorde denna bro efter Övind sin broder. Han blev västerut död på Värings skepp". Ett första vittnesbörd om Ekebybornas vandringslust!

Man trodde tidigare att våra ortnamn gingo tillbaka så långt som till stenåldern. Nya forskare hävda emellertid, att de svenska namnen nog knappast annat än i undantag äro av äldre datum än från järnåldern, måhända undantagsvis från bronsåldern. Äldsta äro sannolikt namnen på våra stora sjöar och åar, t. ex. Sommen, som anses betyda "vattensamlingen", Laeta, det gamla namnet på Svartån, som tyder på att det har något med färg att göra, samt Fjaeta, nuvarande Lillån eller Fjättmunnaån. Fjaeta betyder ån som rinner fram genom låga, vidsträckta strandängar och mader. Det är också efter ån som Fjättmunna fått sitt namn, gården eller platsen där Fjaeta mundar eller mynnar ut i Svartån. Fjättmunnagårdarna ligga nu omkring 500 meter uppströms från åmynningen, men om man tar hänsyn till landhöjningen, som innebär att vattnet för 1.000 år sedan gick högre upp än nu, så låg förmodligen gårdarna just där Lillån rann ut i Svartån, som då var avsevärt bredare och mera omfattande än den är i dag.

Närmast i ålder följa sedan namn som sluta på -inge (t. ex. Öringe) -sta och -by (t. ex. Ekeby = byn vid ekarna, Hagby = inhägnad plats, Ryckelsby och Ljungby). Sådana namn äro i Östergötland i allmänhet knutna till områden, som täckas av fornfynd och runstenar. Yngre än dessa ortnamn äro sådana som sluta på -berga, -sätter, -torp och -boda. Namnen på -torp eller -arp, t. ex. Boarp, beteckna en enstaka liggande gård, ett nybygge anlagt på en allmänning eller en gammal bys utägor.

Till hednisk tid återgå också ortnamn som innehålla minnen av forntida gudstro och gudsdyrkan. Vi kunna som exempel taga Diseberg, som betyder det berg, där den fornnordiska ödes-

gudinnan Dis dyrkades. Ett annat exempel är Götvik, som i slutet av 1300-talet hette Götaui, vilket betyder göternas skog eller offerplats. Yngre namn från medeltiden äro gårdsnamn på -bygd (nybygge), -ryd (röjning), -bod och -säter (fäbod). I skogsbygden finnas också senare namn på -hult (skog) och -fall (skogsbygge) samt även på -måla och -målen, som betyder "nyodling mot avtalat arrende eller odlingslön".

Via geologin och arkeologin och ortnamnen ha vi nu kommit fram till historisk tid, d. v. s. till 1200-talet, då det börjar finnas skrivna dokument. Kyrkans män komma uppefter dalgångarna, och där bebyggelsen är tillräckligt tät och varför inte efter dåvarande förhållanden civiliserad, slå de sig ned, börja förkunna sina läror och förmå bönderna och fiskarna att börja bygga kyrkor åt dem. Vi veta, att Åsbo kyrka började byggas i mitten av 1100-talet och stod färdig att invigas 1181. Det äldsta mellanpartiet av Ekeby kyrka anses vara från slutet av 1100-talet eller början av 1200-talet, och det får väl anses sannolikt, att Ekeby inte började byggas så mycket senare än Åsbo — kyrkbygget blev nämligen på den tiden nära nog en prestigesak. Den första kaplanen i Ekeby, som hette Andreas, omnämnes redan 1223, vilket tyder på att vi redan då kanske haft vår första kyrka färdig.

Det är först, då vi komma in på mitten av 1300-talet, som vi röra oss med säkra skriftliga dokument från våra trakter. Ett pergamentsbrev från 1219, vari meddelas, att konung Johan Svärkersson i Linköping skänkte Fijatasund till sin kansler Karl Magnusson — Birger Jarls broder och biskop i Linköping — har enligt en äldre uppfattning ansetts beröra Fjättmunna. Enligt B. Cnattingius (Meddelande från Östergötlands Fornminnes- och Museiförening 1945) torde detta dokument i stället beröra en gård Fjettersund söder om nuvarande Norsholm, som enligt en ägoförteckning av 1438 vid nämnda tidpunkt tillhörde biskopsgården Munkeboda vid Norsholm.

Från 1300-talet och fram till slutet av 1400-talet finns det emellertid många pergamentsbrev förvarade i Riksarkivet, vilka berätta om gårdsnamn och personer från Ekeby socken. De brev, som finnas, äro korta och koncisa och handla huvudsakligen om gårdsköp och gårdsbyten eller donationer till klostren.

År 1361 omnämnas fyra personer från Öringe som vittnen.

År 1374 omnämnes Elof i Rökilsby som fastevittne på ett brev, utfärdat i Hogstad.

Från den 10 juli 1376 är den äldsta säkra handlingen om Fjättmunna. Då säljer Jakob Liong i Myriby (= Mörby i Hogstad) till Halstan Ingevaldsson $1 \frac{1}{8}$ attung jord i Fjetmundum i Ekeby socken för 44 mark svenska pengar, så goda att 6 mark gingo på en lödig. Köpeskillingen hade säljaren redan förut uppburit och använt till botande av sitt skenben, som blivit skadat, då Jöns Eskilson hade honom "innan stokkenom". Utom av säljaren beseglades brevet även av häradshövdingen Thorsten i Dalom (d. v. s. Dala, som då var häradshövdingsboställe). Tyvärr berättas inte, vad den gode Jakob Liong gjort för synd för att hans antagonist Jöns skulle kunna få utmäta det nyinförda kyrkStraffet att sättas i stocken — den gamla straffmetoden: öga för öga och tand för tand, var tydligen redan bortlagd!

1377 omnämnes Blekmunstad i Ekeby Holaveden, d. v. s. Bleckenstad, då Katarina Ragvaldsdotter skänkte 1 attung jord till Vadstena klosterbyggnad.

Året därpå, 1378, omnämnes åter Dala i Ökbogha vid Holaveden, då samma Katarina Ragvaldsdotter skänkte 2 attungar jord härifrån till Vadstena klosterbyggnad.

Från Fjättmunna ha vi sedan ytterligare 5 pergamentbrev, nämligen från

1385 då Thure Eriksson giver med sin dotter Aelin till Skeninge nunnekloster förbindelse på 100 mark pgr, för vilka han pantsätter 1 attung jord i "Fiaetmunde i Ekby sokn under skogh".

1389 då Skeninge munkkloster gör jordbyte med klostret i Alvastra, varvid Skeninge kloster bl. a. erhåller fastigheter i "Fiaetmundii innan Eckby sokn".

1448 då Hakon Jonisson donerar till Birgittaklostret i Vadstena en fastighet i "Fiaetmundom i Eckby sokn, Gestringx her-radhe", som han tidigare köpt av Herman Berman och hans hustru.

1461 då Herman Bermans hustru, Gunhild Haquonadotter, pantsätter 2 attungar jord i "Fiaetmunda i Eckby sokn" till Birgittaklostret i Vadstena. (1457 härjade den värsta hungers-

nöden i mannaminne och måhända var detta en bidragande orsak till pantsättningen.)

1462 då "Erik Oghierson a wapn" säljer sitt "gooz i Fiaetmundum i Egby sokn" till "Gunnil off Laeghotorp".

Detta var på den tiden, då en legodrängs årslön motsvarade värdet av 4 kg. smör plus 4 par "skor" och då man betalade en oxe med 8 kg. smör.

Det var också under den tiden Skänninge upplevde sin storhetstid och då det hade en efter dåvarande förhållanden så stor folkmängd som 1800 personer, varav ett mycket stort antal var inflyttade driftiga tyska affärsmän och hantverkare. Som jämförelse kan nämnas, att Stockholm vid samma tidpunkt knappast hade mer än 8000 invånare.

Ränta på pengar skulle man inte få ta och alla ockermål skulle dömas av biskopen. Men att dessa förordningar kringgingos genom donationer och självpantning, därom vittna de gamla breven tydligt. Det var kyrkan, som vid denna tid var den stora kapitalisten och gårdsägaren, insamlingar gjordes titt och tätt och skillnaden mellan sådana och obligatorisk skatt var nog diskutabel.

Bland de ägare, som dessa pergamentpapper nu efter 500 år avslöja, skymtar också ett intressant historiskt namn, nämligen Herman Bermans. Enligt Nordisk Familjebok (1942) tillhörde Berman en sannolikt från Rostock invandrad familj, som bosatt sig i Östergötland. Berman omtalas mot 1420-talets slut som väpnare hos biskop Knut Bosson i Linköping och hade en framskjuten plats bland det östgötska lågfrälset. År 1434 slöt han sig till Engelbrekts resning och fick befäl över den bondehär, som skulle rensa västra Småland, vilket uppdrag han snabbt utförde. Bl. a. brändes och förstördes Rumlaborgs fäste, Piksborg ute i Bolmen och Trolleborg. Han ledde bl. a. 1436 en tid Nyköpings belägring och slöt sig efter Engelbrekts död till marsken Karl Knutsson, för vilken han stred med växlande lycka mot Nils Stensson Natt och Dag. Berman dog omkring 1439. Under 1430-talet innehade han även Grönlund i Åsbo socken, vilket hans änka sålde till häradshövding Sven Slotte på Gravby den 3 februari 1465. Redan 1461 hade som framgår av ovannämnda pergamentsbrev Bermans änka Gunhild Haquonadotter varit nödsakad att belåna sin del i Fjättmunna hos klostret i Vadstena,

I början av 1500-talet disponerade Vadstena kloster enligt klostrets jordebok sålunda bl. a. Fjättmunna, Bleckenstad, Herkhult, Ekeby och Diseberg i Ekeby socken. I dessa jordeböcker finner man också de s. k. "åtkomsthändlingarna". Som bekant indrogos senare klosteregendomarna 1527 av Gustaf Vasa, varvid Fjättmunna kom att lyda direkt under Kronan.

Nästa gång som jag funnit Fjättmunna och Ekeby omnämnda i gamla handlingar är i samband med Dackeupproret. Vid Smålandsupprorets början voro bönderna bl. a. i Ekeby missnöjda med Gustaf Vasa och hans fogdar — det var även på den tiden skatten, som man tyckte var för hög. I oktober 1542 kom en del av Dackens folk genom Holaveden och lyckades snart uppvigla bönderna i Göstrings härad, varefter ting utlystes till Fjättmunna på Dackens vägnar. Här hotades menige man med att den, som ej gick med Dacke skulle bli ihjälslagen och plundrad. För att visa kraften bakom orden ihjälslogs omedelbart en bonde och hans son. "Then menige man bleff förscrect och samptyckte sedan at the vilde gå medh them" skriver konung Gustafs krönikeskrivare, Rasmus Ludvigsson. Uppviglingen synes ha fortsatt några veckor utan motstånd.

Den 30 oktober hade emellertid konungens befälhavare Jacob Bagge, som nyss kommit till Skänninge med konungens folk, erfarit, att Dackes befälhavare, Måns Hane, hade sitt läger vid Fjättmunna. Bagge drog därför med 250 knektar mot de upproriska vid Fjättmunna, vilka dock i tid blevo varnade så att de skingrades och, som det heter i de gamla handlingarna, "intogo skogen". Fem av de upproriska bönderna infångades emellertid och avrättades.

Måhända var en av dessa upproriska bönder Per Månsson i Fjättmunna. Jag har just funnit från en gammal uppbörds- och utgiftsbok från Vadstena kloster för tiden 1539—70, att han vid samma tid testamenterat till klostret 10 mark och en silversked på 3 lod för sina barns salighet.

I ett brev till allmogen nästföljande vår 1543, då Dackeupproret var kväst, går kungen skarpt till rätta med de upproriska bönderna i Ekeby. Speciellt förtörnad var han över att de tagit tillfånga och misshandlat hans trogne fogde Erik Skrivare i Öringe (förmodligen Dala) samt en länsman, vilka Dackes män sedan släpat med sig till Småland, där de tvingades vika till-

baka. Gustaf Vasa är som vanligt skarp i tonen, då han skriver härom till sin fogde Gudmund Schriffvere att det är "storligen förnöden att man täncker alffwarligen till att sådana förrädere matte med thet förste tillbörligen straffede bliffwe, eehwadt råd h man ther till finna kan, så frampt thette buller någon tijd skall stillet och affskaffet kunne bliffwe och huru man skall bäst v d j så motte, taga saken före therom må tu beredslå med våre trogne män och tjänere som ther nidre j landet nu tillstädies äro, ther tu tig effter rätte må".

Det var tydligen krigiskt i våra trakter i mitten av 1500-talet. Men vi få heller inte glömma att Ekeby låg vid den Östra Hålvägen, som då var en betydande stråkväg mellan Småland och Östergötland, och att speciellt övergången av Lillån vid Fjättmunna med den första bron mellan Småland och Östergötland ur strategisk synpunkt även måste ha haft en viss betydelse. Redan vid denna tid ingick ju både kanoner och tross i truppernas utrustning.

På hösten 1567 var kriget åter i våra trakter. Det var då som Daniel Rantzau djärvt förde en dansk här på 6.000 man och 900 vagnar genom de småländska obygderna utefter nuvarande Grännavägen in i Östergötland och som sedan härjade och brände på Östgötaslätten till fram i januari 1568. Den 17 november hade Rantzau varit så nära som vid Rinna kyrka, där han slog läger för en natt. Ekeby förskonades den gången. Rantzau fortsatte med sina trupper till Mjölby och vidare till Skänninge, dit han efter eskapader till Linköping och Söderköping återvände och där han tillbringade julen och årsskiftet.

I början av 1568 samlades de svenska trupperna och gingo mot Rantzau i Skänninge. På grund av att han inte fick några förstärkningar hemifrån, bestämde han sig för att draga sig tillbaka till Småland över Östra Hålvägen. Den 20 januari passerades Ekeby av den första förtruppen, som hade till uppgift att rekognoscera vägen. Huvudhären bröt upp från Skänninge i gryningen den 24 januari och en del av denna passerade på kvällen Ekeby kyrka, medan den andra delen gick över Åsbo. Gamla urkunder berätta om hur nära hären var att förolyckas under dessa dygn, då den i snömodden passerade på urusla vägar över våra skogar och över Sommen. Rantzaus här eller möjligen hans förtrupp torde ha stött på motstånd vid Fjättmunnabron, ty enligt en gammal tradition, som även berättas

i Widegrens "Beskrivning öfver Östergötland" (1828), skall det ha stått ett fältslag mellan svenskar och danskar vid Fjättmunna. Widegren skriver "att där ute en äng, åtskilliga små backar eller kullar, som till åminnelse av slaget och emedan de av danskarna fallne der blifvit begrafne, ännu kallas "Jute backar". Jag har talat med många av de gamla — men ingen kan tyvärr ange var dessa Jute backar nu är belägna. Det är möjligt, att dessa backar också kunna ligga på Ljungbysidan, eftersom bl. a. kanonkolor skola ha hittats där. Så sent som fram på 1870-talet var det ju också äng ända upp till vägen och man har nog anledning förmoda, att det på mitten av 1500-talet var skog och äng ända upp mot nuvarande gården. Traditionens beskrivning av stridsplatsen skulle alltså kunna tyda på att det var här som striden fördes.

Från 1568 finnes en lucka i Fjättmunnas historia på omkring 60 år fram till 1630. Från detta år finnes i arkivet gården äldsta fastepapper, utfärdadt av Gustaf II Adolf i Västerås. Enligt denna handling inköpes det s. k. Vadstena Closterhemmanet från krono- till skattehemman, med, som det heter, "alla dess tillydande ägor och lägenheter i wåto och torre, närby och fiärran". Enligt den första gårdskartan, som upprättades åren 1638—39, och Göstrings härads jordebok för 1638 bestod Fjättmunna vid den tiden av tre stycken gårdar, nämligen:

1. F j ä t t m u n n a k r o n o h e m m a n eller Vadstena Closterhemman köpt till skatte av Måns Pedhersson år 1630 och indelt till rustningsstamhemman no 59 under Göstrings och Aska Härads Compagnie.
2. F j ä t m u n n a k y r k o h e m m a n, brukat av "Anders i Fjätmunna". Detta hemman var då, liksom andra gårdar i trakten, förlänat till hovrättsrådet Mathias Soop. Kyrkohemmanet motsvarar nuvarande Södergården och friköptes senare till skatte år 1691 då det samtidigt indeltes till rustningsstamhemman med no 58.
3. F j ä t m u n n a k r o n o h e m m a n eller Skeninge Closterhemman, brukat av "Niels i Fjetmunna". Vid mitten av 1630-talet var denna gård likaledes förlänad till hovrättsrådet Mathias Soop.

Enligt en donationshandling av den 26 oktober 1670 som även finnes i arkivet, förlänade lagmannen över Östergöt-

lad m. m., friherre Gustav Soop då denna gård till sin "lagmansfougde" Lenhardt Månsson Swahn i erkänsla för de stora tjänster han under lång tid gjort sin lagman. Swahn var genom arv också innehavare av Fjätmunna kronohemman nr 1 eller Vadstena Clostergården.

De båda kronohemmanen, som vid denna tidpunkt kallades Vadstena och Skeninge klostergårdar, motsvarade nuvarande Norrgården medan kyrkohemmanet motsvarade Södergården.

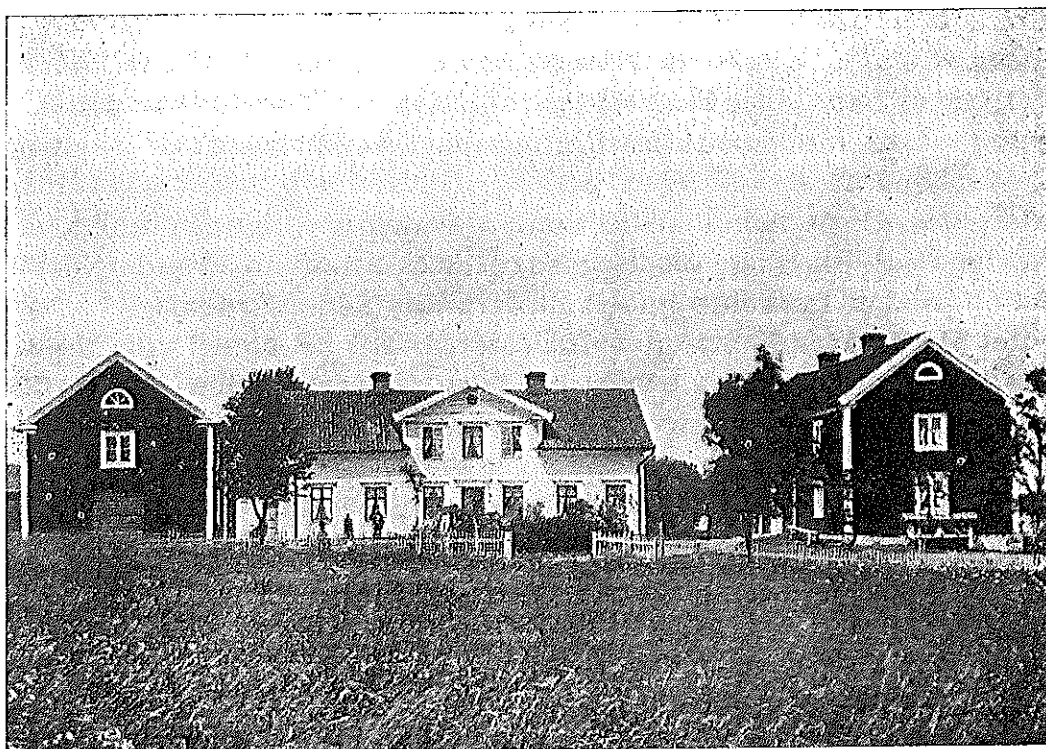
Vid slutet av 1600-talet ägdes Norrgården av sonen till Måns Pédherrsön, som friköpte första delen, kommissarien Lenhardt Månsson Swahn och hans maka Catharina Wadstenia. Deras ende son, Gustaf Svahn, sålde 1713 sin andel till Lars Larsson från Arrebo. Enligt muntlig tradition var denne släkt med familjen Svahn. Från Lars Larssons tid och hans uppgörelse med Svahn 1713 finnas alla handlingar såsom köpebrev, arvskiften och bo-uppteckningar kvar i arkivet och det är tack vare dessa och de övriga 100 handlingarna från 1700- och 1800-talet som det varit möjligt att få en ganska klar bild över gårdens och släktens historia till åtminstone början av 1700-talet.

Från de gamla jordeböckerna från 1600-talet får man också fram namnen på dem, som innehade kyrkohemmanet, d. v. s. Södergården. Sålunda omnämns som brukare på denna gård:

1638	—	"Anders i Fjätmunda"
1644	—	" " "
1647	—	" " "
1650	—	" " Fjätmuna
1670—71	—	" " Fiättmunna
1680	—	Jönss i Fiättmunna
1691	—	Jönns Nilsson i Fiättmunna.

Enligt en karta över Fiättmunda by av år 1714 tillhörde Södergården då landshövdingen Pehr Ribbing på Boxholms säteri och brukades av åborna Olof och Simon Olufsson. År 1733 ägdes gården av Pehr Ribbings son, "generallieutnanten baron Gabriell Ribbing" (död 1742). På 1820-talet angivas ägarna vara änkan Catharina Olofsdotter, rusthållarna Olof Persson och Petter Persson. År 1831 ägde

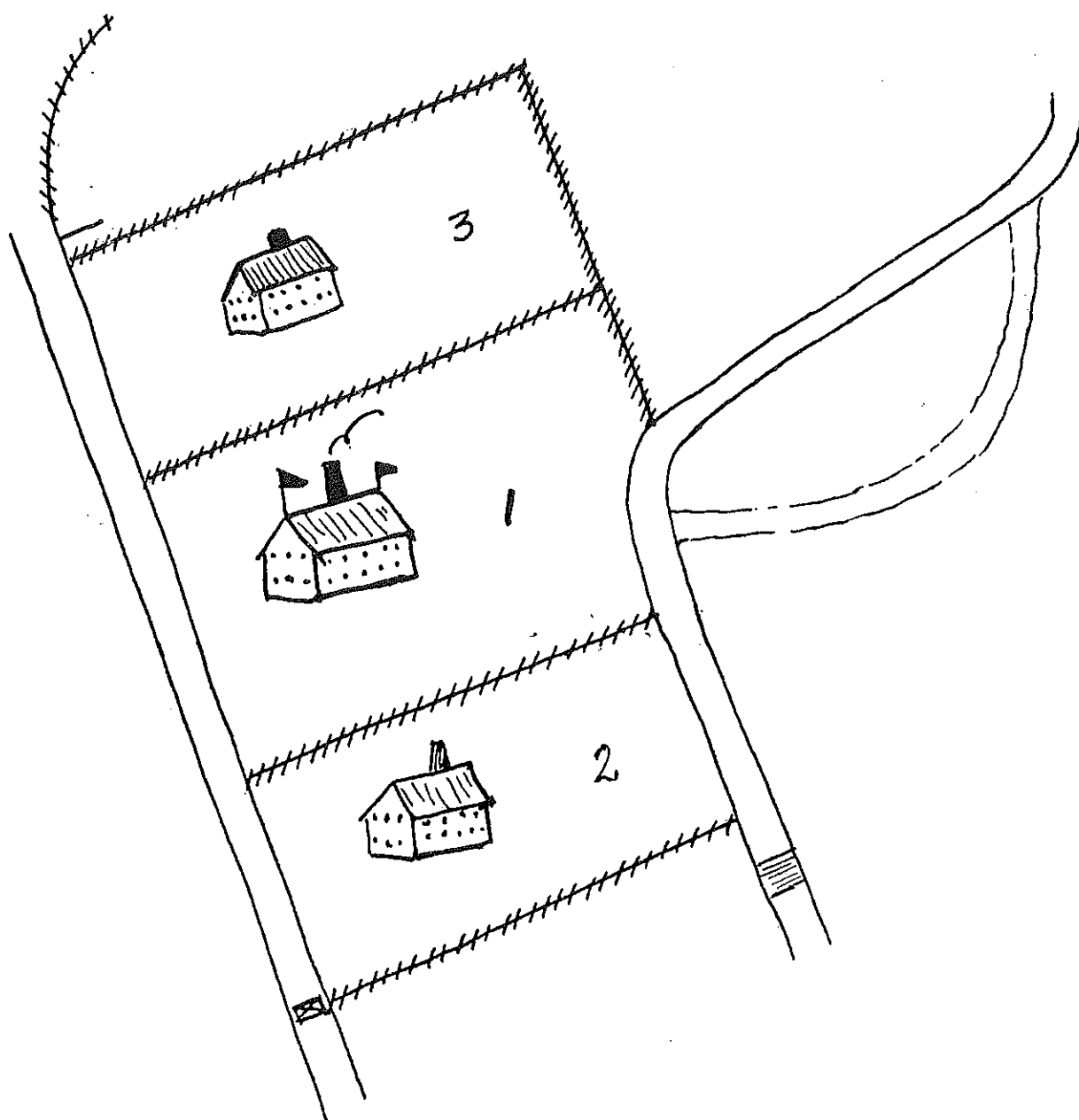
Rusthållaren Anders Jonsson	1/2	av Södergården
" Petter Persson	1/4	" "
Pigan Lovisa Olofsdotter	1/4	" "

*Fjättmunna Södergård med gamla flyglarna (högra nu borta).
Före 1890.*

Omkring 10 år senare eller 1840 voro Anders Jonsson och Petter Persson alltjämt i livet och ägare av sina andelar. Lovisa Olofsdotters andel hade emellertid då övertagits av nämndemannen J. M. Wetterström. Den nuvarande innehavarens, Eric Alin, farfar, C. J. Alin, övertog Södergården 1844.

Sju generationer ha gått bort från vår gård sedan 1700-talets början. De efterlämnade papperen lämna, åtminstone beträffande de äldsta generationerna, icke mycket underlag för att vi skola lära känna de gamla bebyggarnas personligheter, deras sorger och glädjeämnen. Handlingarna äro oftast rena juridiska dokument i vilka noggrant uppräknas familjemedlemmarnas namn, födelseår och födelsedagar, släktförhållanden, ägodelar o. s. v., vilket ur personhistorisk synpunkt varit av stort värde. Det är bouppteckningar, arvskiften och arrendekontrakt, köpebrev, fastebrev, lagfartsprotokoll, syneprotokoll, testamenten och auktionsprotokoll i långa rader samt slutligen storskifteshandlingen. Det skulle givetvis föra alltför långt att gå in i dessa handlingar i detalj. Låt oss i stället plocka ut ett par och se vad de berätta.

Äldsta kartan över Fjättnunna by återfinnes i "Geometrica Declineatio eller Jordebook uthoffwer Göstrings Härads uthi Ostergothland", upprättad åren 1638—1739 av Johan Larsson Groth. (Lantmäteristyrelsens arkiv)

Den första handlingen är en bouppteckning, som ger oss en uppfattning om vad en hemmansbonde i mitten av 1700-talet hade för ägodelar i stugan, ladugården och uthusen. Den andra handlingen är en anmälan till brandförsäkring 1856 med en spe-

cifiserad beskrivning av alla de gamla husen vid Fjättmunna. Låt mig alltså först berätta om vad den 200 år gamla boupp-teckningen har att tala om.

Den 4 januari 1762 har den 72-årige rusthållaren Börge Svensson gått bort och änkan Brita LarsDotter har kallat till boupp-teckning den 18 i samma månad. Vid sin sida har hon två söner, Lars och Sven, på 37 respektive 33 år, samt två döttrar Chatarina, kallad Carin och Greta samt 4 små barn, som efterlämnats av en tredje dotter, som gått bort i unga år. Nämndemannen Olof Måns-son ser till att det hela går lagligt till och upprättar protokollet.

Egendomen uppgives som följer:

Silfver

- 2:ne st bågare till undgefär 6 lod hwartera förgylte à 1 D:r
21 1/3 / :lodet
- 1 D:o med mindre ritning g: dock något mindre wärd
- 2 st de största Skiedar mäst nya
- 2 D:o något mindre
- 1 D:o än mindre

T e h n

- 1 st Diupt fat N:o 1 om 5 mkr à 16 / :mkn
- 1 D:o N:o 2 o 3 mkr lika
- 1 D:o N:o 3 om 3 mkr
- 1 D:o N:o 4 om 2 mkr
- 1 D:o N:o 5 om 2 mkr
- 2 st Diupa Soppefat N:o 6 om 5 mkr
- 1 D:o N:o 7 om 3 mkr
- 1 D:o N:o 8 om 2 mkr
- 1 D:o Litet Flatt N:o 9 om 1 mkr
- 12 st talrickar om 12 mkr
- 2 st Liusstakar lika goda

M ä s s i n g

- 2:ne st Liusstakar
- 1 st litet refgärn
- 1 st Bränwinsträtt av Bläck

K o p p a r

- 1 st Bränwinspanna med Kopparöron om 1 och 10 mkr à
20 / :mkn
- 1 D:o om 1 och 8 mkr à 20 / :mkn

- 1 st liten Kiättel om 8 mkr sedan gärnöröronen blifwit afdragne och afräknade à 20 / :mkn
- 1 D:o med Kopparöron om 19 mkr à 20 / :mkn
- 1 D:o orimmat om 18 mkr à 24 / :mkn
- 1 D:o liten om 3 mkr g: 20 / :mkn
- 1 D:o liten bättre om 4 mkr à 24 / :mkn
- 1 st Kopparpotta med gärfotter och gärnskaft om ett kanners rum
- 1 D:o ganska liten

Säng ock Linkläder

- 1 st Hufdedyna med hwit Hufwa N:o 1 om 7 mkr
Dun uti à 12 / :mkn
- 1 D:o N:o 2 om 6 mkr à 10 2/3 / :mkn
- 1 D:o N:o 3 om 4 mkr lika
- 1 D:o N:o 4 om 9 mkr à 5 1/3 / :mkn
- 1 D:o N:o 5 om 7 mkr à 6 / :mkn
- 1 D:o N:o 6 om 4 mkr à 8 / :mkn
- 1 D:o N:o 7 om 4 mkr à 5 / :mkn
- 1 st Dyna hälften skjn och hälften rosigt hwar
- 1 st Hufdekudde med nytt blårandigt hwar om 3 mkr à 12 / :mkn
- 1. st Hyende med hälften af frants lärft och hälften skjn hwar
2:ne D:o med gula och blå hwar till hälften, den öfrige hälften
skin à 16 / : st:
- 1 D:o med gröfre hwar rutigt
- 1 st Hwit ullryja med röd nåcker
- 1 st bästa hårtäcke brunrandigt
- 1 D:o af lika godhet
- 1 D:o sämbre
- 1 D:o af lika godhet
- 1 st Lius så kallat hwepa
än 1 st g: hwepa
- 1 D:o bättre
- 1 D:o lika
- 2:ne par sparlakan med sine Kapper
- 1 st gt Boråsbordtäcke

Linkläder

- 2:ne Läriftslakan med knytning behåldne
- 1 D:o något slitet

- 1 D:o utan knytning
- 1 D:o något mera slitet
- 2 st blagarnslakan treskaftige
- 2 st D:o sembre
- 1 st bordsduk af Kast kores Wäf g: och sliten
- 1 D:o af dräls wäf korttare
- 1 D:o af treskaftig wäf med flätter
- 2 st Handdukar af lärift
- 1 pr D:o sämbre
- 1 D:o af lärift mäst ny
- 1 D:o sämbre

Gärnsaker

- 1 st Storsta Gärngryta om 6 Kanners rum
- 1 D:o mindre om 4 Krs rum
- 1 D:o mindre
- 1 st Sondrig byckgryta
- 1 st Långpanna
- 3 st bråpanner
- 2 st grytgrepar
- 1 st g: branring utan fotter
- 1 D:o mindre behållen
- 1 st elltång
- 1 st kåhlyxa
- 1 st kåhlgärn
- 1 st tohäckla
- 1 st torepa
- 1 st : tälgyxa
- 2 st de bästa huggeyxer
- 1 D:o något bättre
- 2:ne D:o sämbre
- 4 st mindre och större nafwar
- 1 D:o liten med ett skaft
- 1 st banknif
- 1 st liten Hansåg
- 1 st g: Höfwel
- 1 st g: liten Hotstång
- 3 st Spadar
- 1 st smedegärn
- 4 st g: förslitne Liar
- 4 st g: Hanskiäror

2 st Fällhackar
 2 st löfhackar
 1 st Skijnredare wedija
 1 st timberdrag
 1 st Storsta gärnwigge
 1 D:o mindre
 1 st g: Skyffel
 1 st g: torflie
 Allehanda Husgerådssaker

J S t u g a n

1 st Gt Skåp med g: lås och gånggärn
 1 st Stångsäng af bräder
 1 st rundt bord med Swarwat fot
 2 st Stödiestolar g: af Ek
 8 D:o af asp och biörk
 1 st Försäte
 1 st ämbar med gärngrepe
 1 D:o sämbre
 2 st Stake bytter
 några st: Stenkiärl finnes, uppföres icke till något värdi
 1 st Drickes Kanna
 1 st Whitt Drickeglas
 1 st Boutelij om 3 Krs rum tillika med några mindre som på-
 stås eller begäres blifwa upförde utan aldeles gås förbij

J K i ö k e t

1 st Sättekär
 1 st gt Sorpekar
 1 st g: bykeså och 2:ne bäresåar
 1 st bränwinstunna med kopparpipor

J N y s t u g a n

1 st Skåp med lås och gånggärn
 1 st g: Stånsäng
 1 st Kijsta med lås utan vidare beslag
 1 st bästa Spinneråck
 1 st D:o sämbre

J K ä l l a r e n

2:ne st Drickestunnor om 3 Såsrum hwartera
 1 D:o Sämbre
 1 st tunnekar
 1 st Kåhltunna

2 st g: Låkebytter

J Ö s t r a B o d e n

1 st Stor beslagen Kijsta med lås och gånggärn

1 D:o utan Hörngärn

1 st litet rundt bord

1 st liten nattlåda kallad

1 st liten Stånna med låk

1 st Drickes flaska brukas mäst på Storängen

1 st Stor Låkebytta och 4 D:o mindre

1 st liten liusbalija

2 st g: tierner

än 1 st Drickesflaska

1 st liten Kåhl tunna

1 st gt ärttesåll

1 st g: Stånna med låk

1 st matsäcksskrin med beslag

1 st g: Kijstestomme med utanläse

1 st qwinssadel med betsel och tillbehör

1 st g: florsickt

J Ö s t r a L o f t e t

1 st Stor stånna med låk

1 st gt Kar utan låk

1 st Stor såå med låk

1 st balija med låk

1 st Stor tierna

1 st g: Stånna liten

1 st bäreså

1 st g: stånna med låk

1 st Kar med låk

2 st grynsåll

6 st Sihlskålar

2 st D:o tråg

J W ä s t r a B o d e n

1 st ny brädlår med låk

1 D:o äldre

1 st Miölkar med låk

1 D:o aflångt

1 D:o med låk äldre

1 D:o med låk

1 st Saltkar

- 1 st gt Kar med låk
- 1 st aflång saltbalija
- 1 st balija med ett öra
- 1 st liten Kijmma
- 1 st gt Kar
- 1 st Skijlijsåll med Skijnbottn
- 1 st obrukbar Halfspan
- 1 Sädes Skiäppa
- 1 st Ärttesåll
- 2 st Frösåll

J W ä s t r a L o f t e t

- 1 st g: Eketunna
- 1 st g: bränwinstunna
- 1 st g: Drikestunna
- 1 st Holk af tall
- 1 st g: Silltunna
- 1 st g: Frax
- 1 st blåsgärn
- 1 st g: manssadel
- 2 st g: qwarnsadlar

W a n g o c h F ä r d e r e d s k a p

- 1 st gärnskod Färdewang
- 1 st Höwang med Kiärre
- 1 st tuhiulskärre underrede med Skrof
- 1 st g: gärnskod tvåbetsdrög
- 1 st g: enbetsslede
- 1 pr gärnskodde kiälkar
- 1 st d:o för kiälke
- 1 pr d:o oskodde
- 1 pr gösslebräder
- 1 ct Sankijsta
- än 1 pr oskodda Kiälkar
- 2 st mäst odugl: Slipstenar med träwefar

Å c k e r r e d s k a p

- 1 st gärnharf
- 2 st plogar
- 2 st ärgekrokar med gärngiökar
- 2 st d:o med trögökar
- 1 st bästa hästok
- 1 st d:o sämbre

- 1 st oxok med töm
- 1 pr Selar med läderbröster och lädertöm
- 1 pr Sämbre med garntöm
- 1 st Lädertöm
- 2 pr Skäfterep
- 4 st Hårhiolingar

H ä s t k r e a t u r

- 1 st rödt Stoo Knalla kallad i 5:te åhret
- 1 d:o Rölle kallad 6 år

B o s k a p s k r e a t u r

- 1 st Hwit ox
- 1 d:o Hwit otam
- 1 st Koo Rölle kallad
- 1 d:o Hjelma kallad
- 1 d:o Bleka kallad
- 1 st qwiga lilla bleka kallad
- 1 d:o Millanbleka kallad
- 1 d:o mindre Lilla Rölle kallad
- 1 d:o röd Fiohlqwiga
- 1 st Hwit Stutkalf

F å h r k r e a t u r

- 7 st g: Fåhr à 1 dr 16 /: st:
- 3 st Ungfåhr à 1 dr st:
- 3 st Ungbaggar à 1 dr 4 /: st:

S v i n k r e a t u r

- 1 st Hwit Sugga
- 1 st Åhrsgris

Än tillkommer 1 st: förglömd Hagelbössa

Hwad afledne Mansens gångkläder angår så efterlemnar Encan sin lott der uti till sine barn, dock på det sättet att son och dotter äga lika del, utan at Son skulle äga Storre och Dottren mindre lott, utan delas den lika emällan, hwilket och straxt blef efterkommit.

Med nästan handling söker jag ge en bild av hur det såg ut på Fjätmunna 100 år senare eller år 1856. Jag förmodar, att det var många bondgårdar i socknen, som då voro byggda ungefär på liknande sätt. Den gamle rusthållaren Börge Svensson, som

ensam hade ägt gården på 1750-talet, och vars bouppteckning vi synat, fick en stor skara arvingar. En del stannade kvar på gården, andra flyttade ut från det, som nu i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet närmast blivit en by, på grund av uppdelningen mellan alla arvtagarna. Börge Svenssons äldste son Lars Börgesson, hade en dotter Brita Stina Larsdotter, som 1797 gifte sig med bondesonen Magnus Jonsson från Jordfälla i Rinna. I detta äktenskap föddes 1801 sonen Jonas Månsson, min farfars far, som vid sina föräldrars bortgång ärvde tredjedelen av gården. Denna hade då ytterligare 8 ägare, vilkas andelar varierade mellan $1/54$ och $1/6$. Ägare till $1/6$ var bl. a. mamsell Margaretha Ekmark, dotter till kyrkoherden, doktor Anders Ekmark i Ekeby. Denne var som bekant styvfader till Jöns Jacob Berzelius, som tillbringade sina yngre år i Ekeby Prostgård, dit han ofta kom tillbaka för att uppliva gamla minnen liksom hos sin styvsyster Greta i Fjättmunna. Den andel hon hade ägt i hagmarken kallades ännu för 30 år sedan för "Mamsellhagen". Hon bodde mellan åren 1831 och 1842 i den gamla 1700-talsgård vi nu kalla "gamla röda byggnaden" och som från första början varit Skänninge Clostergården.

Jonas Månsson var en driftig och duktig lantbrukare och 1841 hade han lyckats samla alla de övriga andelarna på en hand så att han då stod som ensam ägare till Norrgården. Det är från den tiden, då han brukade Fjättmunna, som det finns en mycket noggrann beskrivning av gårdens alla byggnader, vilka med undantag av "röda byggnaden" och "brygghuset", som alltjämt finnas kvar alla revos ned i slutet av 1870-talet, då nuvarande ladugård och huvudbyggnad uppfördes. Handlingen är särskilt intressant och givande, eftersom alla de beskrivna husens exakta läge kan återfinnas på en detaljerad karta, som upprättades ungefär samtidigt. Beskrivningen ingavs den 21 september 1856 till länets kort förut bildade Brandstodsbolag tillsammans med en anhållan om brandförsäkring på byggnaden för sammanlagt 8.670 Ridr Riksmünt.

ANMÄLAN TILL FÖRSÄKRING AV HUS, BYGGNADER OCH
VÄGGFASTA INRÄTTNINGAR UTI BRANDSTODSBOLAGET IN-
OM ÖSTERGÖTLANDS MED WADSTENA LÄN.

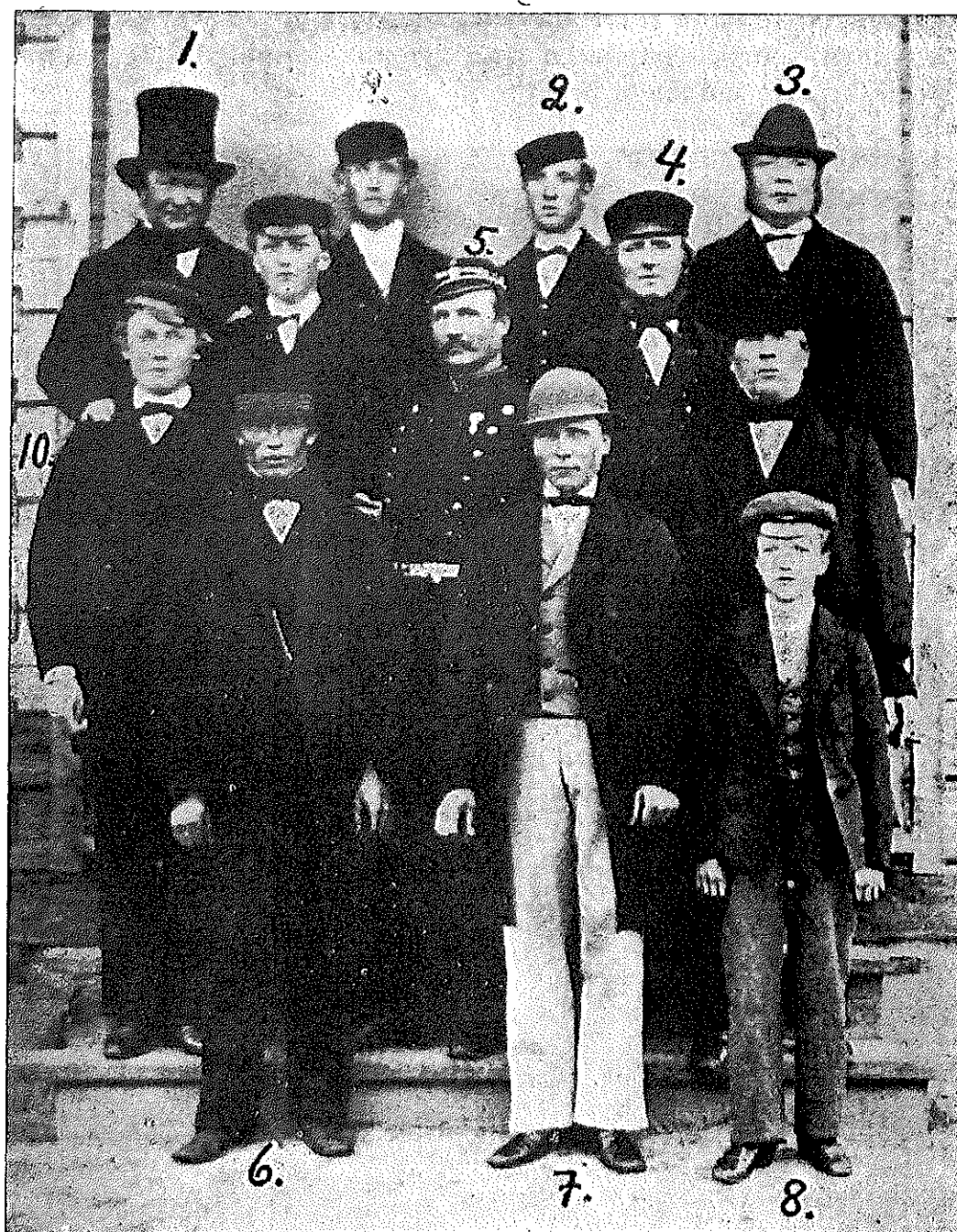
	Alnar		
	Längd	Höjd	Bredd
No. 1 Boningshus, innefattande på nedre botten: förstuga med trappgång, kök, skafferi och 2 kamrar; på öfra botten 2 kamrar, garderober och kontor; 1 hufvudmur med köksspisel bakugn och 4 kakelugnar 14 fenster samt B o d i samma sträcka med boningshuset innefattande 2ne bodrum med vindar och trappor, 2 fenster 3 dörrar, båda byggnaderna under gemensamt tak af bräder näfver, torf och tegel äro brädfordrade.	19	7	9 ¹ / ₂
No. 2 Boningshus, innefattande 2ne förstugor med trappgång. Kök, skafferi, 3 kamrar, kontor, 1 hufudmur med köksspisel, bakugn 2 spisar och 1 kakelugn 10 fenster samt bod med trappa och vind; allt under tak af bräder, näfver, torf och tegel.	11	5	9 ¹ / ₂
No. 3 Boningshus, innefattande förstuga med trappgång och 3 boningsrum samt vind och kontor: 2 hufudmurar med 3 spisar och 12 fenster samt en tillbyggnad innefattande kök med spisel och bakugn 2 fenster, allt under tak af bräder näfver torf och tegel.	24	7	10
No. 4 Brygghus och drängstuga under tegeltak på brädbotten	25	5 ¹ / ₂	10
No. 5 Bodbyggnad, belagd med tegeltak på brädbotten, innefattande 2 bodar, redskapshus och vedbod, spann-	23	4	9

	Alnar		
	Längd	Höjd	Bredd
målsvind med väggfasta lårar samt ett fenster	24	5 ¹ / ₂	9 ¹ / ₄
N:o 6 Ladugårdsbyggnad, bestående af:			
a) Norra Längen belagd med bräder och tegeltak, innefattande stall med kontor och foderlada samt fähus med foderlada och skullar, 10 fenster 2 ytterdörrar och 2 luckor	39	4 ¹ / ₂	14
b) Nordvestra halfrunden, af 3ne timmervarf och resvirke under bindtak af halm, innefattande portgång och rum för smådjur 3 fenster 5 dörrar (nb längdmåttet är yttre rundens)	27	4 ³ / ₄	—
c) Vstra längen, innefattande 2 logar och 4 lador med af resvirke tillskiftade gnöst af samma längd som logräckan samt tillhörande portar dörrar och luckor under bindtak av halm	60	5 ¹ / ₂	10 ¹ / ₄
d) Sydvestra halfrunden af 7 timrade varf samt resvirke under bindtak af halm inrett till fårhus och portgång med 2 fenster och 3 dörrar (nb längdmåttet är yttre rundens)	27	5 ¹ / ₂	—
e) Södra längan, innefattande fähus och stall med 2 foderlador och skullar 10 fenster tak af spån	35 ¹ / ₄	5 ¹ / ₄	14 ¹ / ₂
No. 7 Bränneri, ombygdt 1853 och för ändamålet inredt, tegelmur med kolna och 4 ugnar med jernluckor samt spisel i kammaren tak av bräder			
1 st inmurad brännvinspanna af koppar om 15 kannors rymd med tillbehör			

Alnar			
	Längd	Höjd	Bredd
1 st inmurad kopparkittel à 85 Knr			
1 st dito jernbase à 65 Knr			
5 st jernbandade kar med pump			
1 st förbränskar			
2 st stöpkar 1 st kylfath			
2 st jernbandade bryggkoppar			
1 st potatisqvarn			
vattenpump med rängångar			
No. 8 En smedja med hård under brädtak	7	3	7

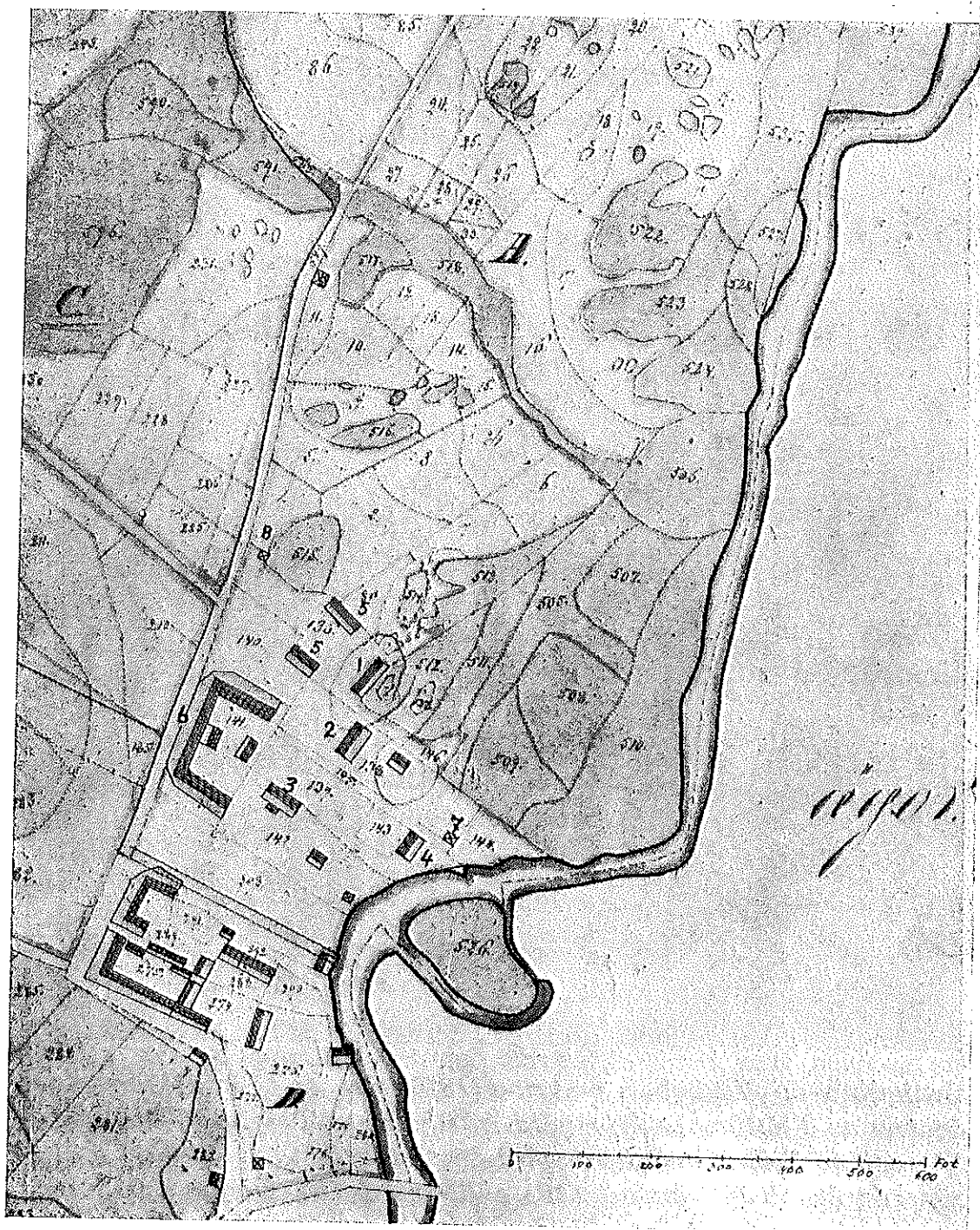
Storskifte och ny kartering av Fjättmunna ägde rum 1856—1858. Beskrivningen av markförhållanden, byggnader, delningsbeskrivningar och protokoll upptager inte mindre än 400 stora tätt skrivna sidor. Så vi förstå, att det måste ha varit ett omfattande och tidskrävande arbete att ordna upp detta storskifte mellan de gamla kraftkarlarna C. J. Alin och Jonas Månsson.

Den 14 mars 1864 övertog min farfar, Per Adolf Jonsson, gården efter sin far, Jonas Månsson. Alla gårdsandelarna voro nu samlade på en hand och storskiftet klart. Det gällde nu att börja tänka på byggnaderna. Dessa voro många och ej lämpade för en enhet utan för alla de smådelar, vari gården varit uppdelad under de senaste 100 åren. Härtill kom att de alla voro gamla och förfallna och ej heller fyllde tidens krav på ändamålsenlighet. Först då Jonas Månsson gick bort 1869 kunde dock den då 40-årige Per Adolf tänka på att realisera sitt byggnadsprogram, som efter den tidens uppfattning nog betydde en slags revolution. Han gick mycket drastiskt tillväga, rev ned alla de gamla husen såsom ladugårdar, två stora bostadshus, bodar etc. med undantag av "röda byggningen" och brygghuset, och byggde här efter nya ekonomihus och ny ladugård på ett nytt område ett stycke från bostadsområdet, där han även uppförde den nuvarande mangårdsbyggnaden. I samband därmed omlades det område, där alla de gamla ekonomibyggnaderna stått, till en stor trädgård. Allt detta hände under åren 1878—80. Specifiserade byggnadskontrakt för uppförande av såväl den nya ladugården som mangårdsbyggnaden finnas alltjämt bevarade.

Gruppfoto av Ekebybor omkring 1870-talet m. bl. a. dåvarande ägarna av Fjättmunna Norrgård, rusthållaren Per Adolf Jonsson (6), och av Fjättmunna Södergård, rusthållaren C. J. Alin (4) med sönerna Jakob (9) August (10) och Gustaf (8). Övriga personer äro klockaren L. A. Nydahl (1), Johan Larsson i Linnefors (2), August Pettersson i Ljungby (3), fanjunkaren Möller i Öringe (5), och August Molander i Öringe (7).

Vi ha nu kommit fram till våra föräldrars och vår egen tid och vad breven och papperen från den tiden innehålla få senare historieskrivare måhända berätta.

*Fjättmunna Norrgård och Södergård.
Detalj ur Carl A. Ölanders karta upprättad år 1857.*

TIDIGARE ÄGARE OCH BRUKARE AV FJÄTTMUNNA SÖDER- GÅRD

Fjätmunna Kyrkohemman

Anders i Fjätmunna före 1638—1671

Jönss i Fiätmunna 1680

Jönss Nilsson i Fiätmunna 1690

Olof och Simon Olufsson 1714

(ägare landshövding Pehr Ribbing Boxholms säteri)

ägare 1733: sonen generallieutnant baron Gabriell Ribbing

Ägare:

Catharina Olofsdotter	} 1820-talet
Rusthållaren Olof Persson	
„ Petter Persson	

Rusthållare Anders Jonsson 1/2	} 1831
„ Petter Persson 1/4	
Pigan Lovisa Olofsdotter 1/4	

Rusthållare Anders Jonsson	} 1840
„ Petter Persson	
Nämndeman J. M. Wetterström	

Rusthållare C. J. Alin 1844—

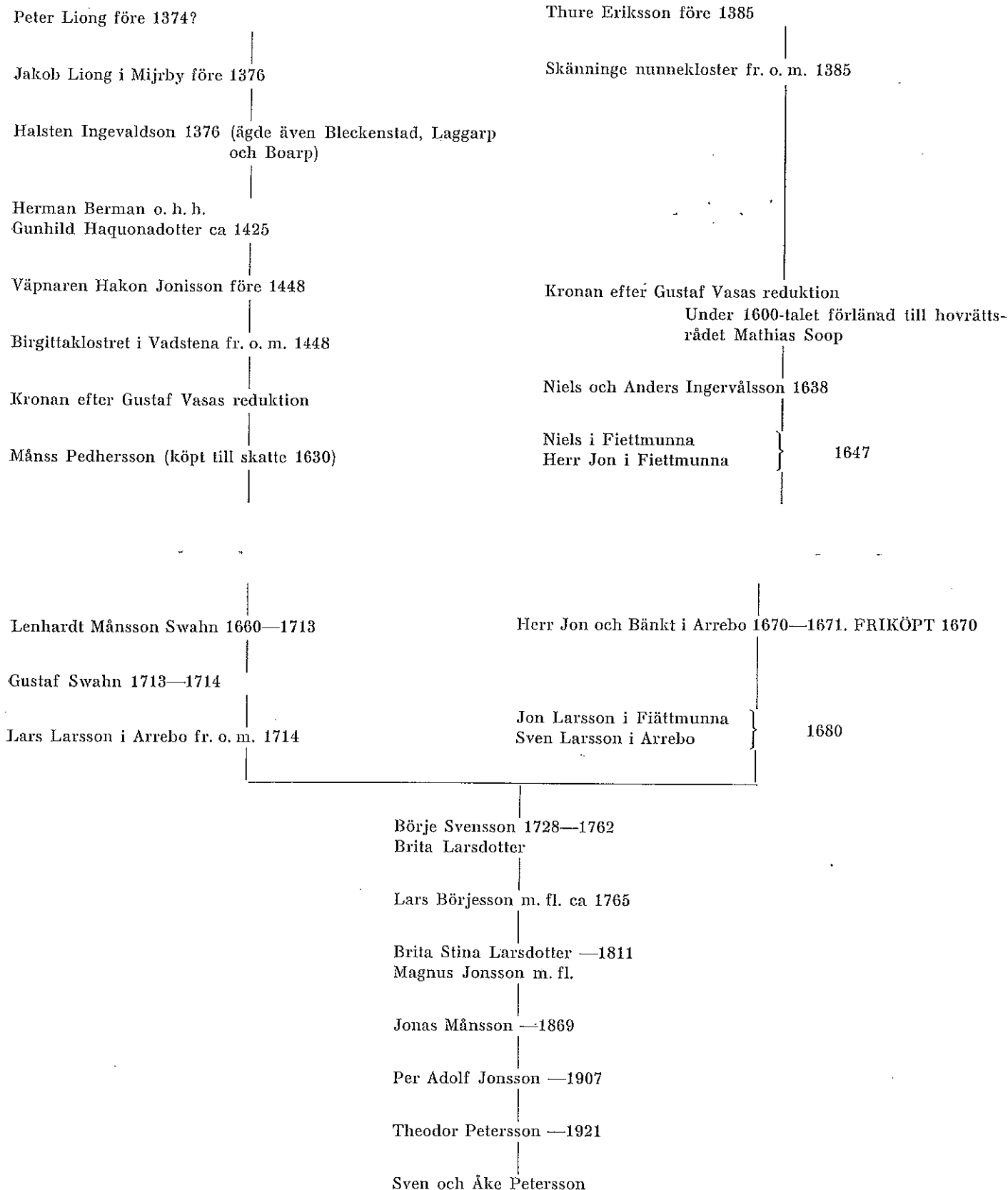
Kyrkov. Gustaf Alin

Lantbrukare Eric Alin

TIDIGARE ÄGARE OCH BRUKARE AV NUVARANDE FJÄTTMUNNA NORRGÅRD.

Mellangården (Vadstena klostergård) Rustningsstamhem-
man no. 59. Göstrings o. Aska Härads Compagnie.

Norrgården (Skänninge klostergård)

FÖRTECKNING ÖVER ORIGINALHANDLINGAR OCH KOPIOR
TILLHÖRANDE FJÄTTMUNNA GÅRDSARKIV

1. Fotostatkopia av S.R.P.¹⁾ no. 181 — År 1219
Konung Johans gåvobrev till Biskop Carl i Linköping på Fijatasund.
2. Fotostatkopia av S.R.P. No. 1213, Ekeby den 10 juli 1376
Jakob Liong i Mijriby säljer till Halstan Ingevaldsson 1 1/8 attung jord i "Fietmudhom ij Ekby".
3. Fotostatkopia av S.R.P. no. 2170, Linköping den 2 nov. 1385
Thure Eriksson giver med sin dotter Aelin till Skeninge nunnekloster förbindelse på 100 mark pgr, för vilka han pantsätter 1 attung jord i "Fiaetmunde i Ekby sokn under skogh".
4. Fotostatkopia av S.R.P. no. 2389, Skeninge kloster den 10 april 1389
Skeninge munkkloster gör jordbyte med klostret i Alvastra varvid Skeninge kloster bl. a. erhåller fastigheter i "Fiatmundii innan Eckby sokn".
5. Fotostatkopia av S.R.P. Wadstena 12—17 november 1448
Hakon Jonissons donationsbrev till Birgittaklostret i Vadstena på fastighet i "Fiaetmundom i Eckby sokn, Gestringx herradhe".
6. Fotostatkopia av S.R.P. Wadstena den 3 januari 1461
Gunnild Haquonadotter pantsätter 2 attungar jord i "Fiaetmunda i Eckby sokn" till Birgittaklostret i Vadstena.
7. Fotostatkopia av S.R.P. Skeninge den 19 januari 1462
"Erik Oghiarson a wapn" säljer sitt "gooz i Fiaetmundum i Egby sokn" till "Gunnil off Laeghotorp".
8. Kungabrev utfärdat av Gustaf II Adolf i Västerås den 10 mars 1630
Fjättmunna överföres från kronojord till skattejord.

¹⁾ Svenska Riksarkivets Pergamentsbrev,

9. Fastepapper av den 26 oktober 1670
Gustaf Soop förlämnar Lenhardt Månson ett hemman i Fjättmunna.
10. Fastebrev Hogstad den 30 maj 1715.
11. Fastebrev den 5 mars 1734.
12. Köpebrev den 14 maj 1744.
13. Avskrift av bouppteckning, upprättad den 18 januari 1762.
14. Arvskifte den 10 juli 1762.
15. Testamente den 3 januari 1763.
16. Avskrift av bouppteckning, upprättad den 3 januari 1763.
17. Redovisning över utgifter den 30 januari 1764.
18. Fastebrev den 22 mars 1764.
19. Avskrift av bouppteckning, upprättad den 22 april 1766.
20. Brev, daterat den 16 mars 1772.
21. Arvskifte den 22 december 1773.
22. Protokoll över auktion 1774.
23. Syneprotokoll, upprättat den 19 oktober 1775.
24. Arvskifte den 20 oktober 1775.
25. Köpebrev den 19 mars 1776.
26. Testamente den 11 juni 1776.
27. Kvitto utställt den 7 november 1789.
28. Köpebrev den 23 november 1789.
29. Avskrift av bouppteckning, upprättad den 25 oktober 1791.
30. Undantagsuppgörelse, upprättad den 17 november 1791.
31. Auktionsprotokoll den 11 april 1792.
32. Diverse anteckningar den 29 maj 1795.
33. Avskrift av bouppteckning, upprättad den 10 januari 1812.
34. Arvskifte den 23 mars 1812.
35. Kvitto, upprättat den 21 maj 1818.
36. Utdrag av inskrivningsprotokoll med rusthållarna, upprättat den 30 april 1819.
37. Fastebrev den 4 mars 1820.
38. Utdrag av inskrivningsprotokoll med rusthållarna, upprättat den 19 maj 1820.
39. Fastebrev den 26 maj 1820.
40. Utdrag av inskrivningsprotokoll med rusthållarna, upprättat den 29 maj 1821.
41. Gåvobrev, upprättat den 24 oktober 1822.
42. Tillägg till d:o den 24 oktober 1822.
43. Köpebrev den 14 februari 1829.

44. Utdrag ur lagfartsprotokoll den 26 februari 1829.
45. Utdrag ur dombok den 18 februari 1830.
46. Utdrag ur lagfartsprotokoll den 1 juni 1830.
47. Fastebrev den 22 juni 1830.
48. Fastebrev den 2 juni 1831.
49. Fastebrev den 3 februari 1832.
50. Köpebrev den 18 september 1837.
51. Köpebrev den 10 februari 1838.
52. Utdrag ur lagfartsprotokoll den 14 februari 1838.
53. Utdrag ur lagfartsprotokoll den 14 februari 1838.
54. Utdrag ur lagfartsprotokoll den 14 februari 1838.
55. Utdrag ur lagfartsprotokoll den 29 maj 1838.
56. Skuldförbindelse, upprättad den 18 juni 1838.
57. Utdrag ur inteckningsprotokoll den 9 november 1838.
58. Utdrag ur lagfartsprotokoll den 14 november 1838.
59. Fastebrev den 23 februari 1839.
60. Fastebrev den 23 februari 1839.
61. Utdrag ur lagfartsprotokoll den 31 oktober 1840.
62. Utdrag ur 1817 års kronotionde fördelningslängd den 13 februari 1854.
63. Anmälan till Försäkring av hus byggnader och väggfasta inrättningar (detaljerad) den 21 september 1856.
64. Beskrivning över ägorna i samband med storskiftet, upprättat år 1857. (400 sidor).
65. Taxeringsbevis.
66. Utdrag ur inteckningsprotokoll den 8 mars 1864.
67. Kontrakt mellan Östg. Hypoteksförening och Jonas Månsson den 29 februari 1864.
68. Arrendekontrakt den 14 mars 1864.
69. Inventarielista den 25 april 1864.
70. Augements- och kronotionderäkenskaper den 4 februari 1865.
71. Testamente den 5 juli 1865.
72. Arrendekontrakt den 7 maj 1866.
73. Arvskrifte den 14 mars 1870.
74. Auktionsprotokoll den 20 juni 1876.
75. Bouppteckning den 20 juni 1876.
76. Arbetskontrakt för nybyggnad den 4 februari 1878.
77. Byggnadskontrakt (nya byggn.) den 30 april 1878.
78. Arbetskontrakt den 1 juli 1878.

79. Arbetskontrakt den 3 mars 1879.
80. Byggnadskontrakt (nya ladug.) den 1 juni 1879.
81. Inlaga till Taxeringsnämnden den 25 januari 1887.
82. Utslag från Ydre Härads Tingsrätt den 16 oktober 1888
- 83—102. Diverse handlingar 1871—1911.
103. Telefonkontrakt Ryckelsby 3 f. o. m. den 16 oktober 1899.
104. Bouppteckning efter Anna Mathilda Carlsson den 8 juni 1900.
105. Arvskifte efter Anna Mathilda Carlsson den 8 juni 1900.
- 106 Bouppteckning efter Per Adolf Jonsson den 6 april 1907.
107. Charta över Fiättmunna Norra Gårds ägor, upprättad år 1760.
108. Karta över ägorna till Fjättmunna, upprättad år 1857 och renoverad år 1860.

Fotostatkopior av följande i Lantmäteristyrelsens arkiv förvarade kartor:

- 1) "Geometrica Declineatio eller Jordebook uthoffwer Giöstring Häradh" upprättad åren 1638—39.
- 2) Karta över "Fiättmunda by" år 1714.
- 3) Karta över "Fiättmunda skog", upprättad år 1733.
- 4) Charta öfver Rågången emellan Hageby och Fjättmunda, upprättad år 1824.
- 5) Karta över delning av skog, upprättad den 5 maj 1831.
- 6) Karta över stängseluppmätning, upprättad den 4 maj 1840.

1

[illegible]

Pergamentsbrev av den 10/7 1376, se texten sid. 46.

[illegible]

Pergamentsbrev av den 3/1 1461 se texten sid. 48.

Sammanfattning av innehållet i pergamentsbrev utfärdat i Ekeby den 10 juli 1376.

Jakob Liong i Myriby säljer till Halstan Ingevaldsson 1 1/8 attung jord i Fjetmundum i Ekeby socken för 44 mark svenska p:gr, så goda att 6 mark gingo på en lödig. Köpeskillingen hade säljaren redan förut uppburit och användt till botande af sitt skenben, som blifvit skadadt, då Jöns Eskilsson hade honom "innan stokkenom". Fastevittnen äro Jöns Ribbing, Ingolf Bankason, Ebbe Benktsson, Jakob i Kumlaby Svenunger i Ullawi, Ingolf Jakobsson, Johan Silvastason, Göte i Siundatorp, Jusse Majoson, Olof Pörta, Brudder i Huxstad och Lars i Holege. Säljaren beseglar, och jemte honom häradshöfdingen Thorsten i Dalom, Jöns Ribbing och Ingolf Bankason. (Ekby, In die b:ti Canuti regis et martyris.)

Af sigillen återstår blott det 2:dra i ordningen, som har bomärke.

Sammanfattning av innehållet i pergamentsbrev utfärdat i Linköping den 2 November 1385.

Thure Eriksson gifver med sin dotter Aelin till Skeninge nunnekloster förbindelse på 100 mark p:gr, för hvilka han pantsätter 1 attung jord i Fiaetmunde i Ekby socken "vnder skogh". Biskop Niclis och erkedjeknen Knut i Linköping besegla tillika med brefutgifvaren. (Lincopie. Die commemoracionis animarum.)

Sigillen: 1. Biskopens. 2. Erkedjeknens, nästan utplånadt. 3. En båt i sköld utan hjälm; omskrift: VRONIS ERICI.

Sammanfattning av innehållet i pergamentsbrev utfärdat i Skeninge kloster den 10 April 1389.

Priorn Hanws och konventet i Skeninge munk-kloster uppgöra ett jordaskifte med abboten och klostret i Alvastra och gifva dem sina fastigheter i Forsa i Harabiergha (Härberga) socken af Wifolka härad tillika med qvarnströmmen vid Knwtzbro, mot Alvastra klosters fastigheter i Hildathorp i Bielbo socken och i Fietmunda i Eekby socken av Gilstrinx (Göstrings) härad. (Skaeningia in monasterio nostro. Sabbato prox. ante dominicam palmarum.)

Sigillen borta.

Sammanfattning av innehållet i pergamentsbrev utfärdat i Vadstena den 12—17 november 1448.

"Hakon Jonisson a wapen" gifver till "warfru oc sancte Birgitto closter i Watzstenom eth" sitt "raetta afflinga oc kopa gotz som aer en gaardher i Fiaetmundom i Eckby sokn, Gestringx heradher liggiande" vilken "for:da gotz oc gaardh Fiaetmunda" som han köpt av "Herman Berman och hans hustru alltså tillegnas "for:da Watzstena closter" som därå äger bekomma fasta "aepter thy Sweriikis lagh utvisa". Brevutfärdaren vidhänger sitt "incigle oc bedhis hedherlica manna incigle som aer Parvals Lauernsson a wapn, Aeringisla Aeskilsson borgamaestara i Watzstenom oc Jónissa Gudhmundzson raadhman ther samma stadzs".

Sammanfattning av innehållet i pergamentsbrev utfärdat i Wadstena den 3 Jan. 1461.

"Gunnild Haquonadotter ffordhom waelborens mans Herman Beermans hustru "erkänner sig vara skyldig XX mark svenska peninge Stockholms mint" till "warffru oc sancte Bergittes closter i Wadzstena" samt gifver klostret i betalning sitt gods "Fiaetmunda" 2 åttingar "i Eckby sokn oc Gorstringx Haeradhe". Vad godset är mer värt än hennes skuld skänker hon klostret för sin och de sinas själagagn; dock med rätt för hennes arvingar att återlösa samma gods" ffor C marc odzgoska peninger swa got mint at en lodogh marc silff. giaelder XI marc". Hon låter sitt "insigle" vidhängas och "bedhis till witnisbyrdh beskedhelica manna incigle som aer fförst Niclis Pethersson haeridz hoffdinge i ffor:de Gorstringx haeradh oc Joan Waesgotes oc Ingemars Munkx borghames-tara oc Rawaldz Ioanssons byfogia i Skeninge at the "även besegla". Dat. Wadzst. Av de 5 sigillen saknas de 2 första.

Sammanfattning av innehållet i pergamentsbrev utfärdat i Skeninge den 19 Januari 1462.

"Erik Oghiasson a wapn" säljer sitt "goodz i Fiaetmundum som aer ij attunga fordh som skyldar iiij tynr korn liggiandis i Egby sokn i Hamarkinda heradhe" till "waelborne quinno hustru Gunill aff Laeghotorp ffor XXV iij svenska" (mark). Godset var säljarens hustrus rätta morgongåva efter hennes avlidne förre bonde. Jämte brevutfärdarens vidhängas "godha manna insigle — som aer Jon Waessgothe oc Bengt Giwrdson borghamaestra i Skeninge. Dat. "Skeningie".